

Türkiye'nin her dönem Kerkük ve bölgedeki Türkmenlere yönelik ilgisi üst seviyede olmuş, Türkmenler ve Kerkük hatırdada tutulmuştur.

Tarihsel Perspektif Işığında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük Ziyareti ve Yansımaları

The Kirkuk Visit of Foreign Minister Ahmet Davutoğlu in the Light of Historical Perspective and Its Reflections

Bilgay DUMAN

The Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoğlu paid a visit to Kirkuk on 2 August 2012, and this visit was handled as an important agenda item in both international, regional, and bilateral relations with Iraq. Considering especially the internal politics of Iraq and Turkey-Iraq relations, the aforesaid visit might be regarded as the most important milestone of the recent period. Considering in terms of the Turkish foreign policy, it has an historical importance as it has been the first visit to Kirkuk since 1970s, while it also adds a new dimension to the relations between Turkey and Iraq during a period when the relations are tense. In addition, it would not be wrong to suggest that the visit has also affected the internal balances in Iraq. On the other hand, Turkmen attached a major importance to this visit as well. Thus, this study strives to analyze the Kirkuk visit of Davutoğlu from different dimensions, and also to put forward the future of Turkey-Iraq relations and Turkmen strategies.

Keywords: Turkey, Ahmet Davutoğlu, Kirkuk, Iraq, Turkomen.

Irak'taki ayrışma en net biçimiyle Kerkük'te vücut bulmaktadır. Anayasa'da Kerkük için bir yol haritası ortaya konga da Kerkük'te özellikle siyasi gruplar arasında bir uzlaşma kültürünün oluşmaması, hem sosyal tabanı hem de Irak'ın genel politikasını içinden çıkılmaz bir sorunlar yumağına sürüklemektedir.

Giriş

ABD'nin 2003'te Irak'ı işgalinin ardından kan ve gözyaşı, bu ülkeyle simgeleşmiştir. Irak'ta yaşanan savaşın ardından ABD ve Irak hükümetinin terör operasyonları adı altında Irak halkına verdiği zarar, mezhep çatışmaları, çeteler, güç mücadelesi ve insanların yaşam savaşı halen devam etmektedir. Irak'a yapılan müdahalelerle ülkenin genleriyle oynanmış ve doğası bozulmuştur. Bu ortam içerisinde halk güven duygusunu kaybetmiş ve karşı tarafa potansiyel tehdit gözüyle bakmaya başlamıştır. Bu durum Irak'taki bütün alanları etkilemiş durumdadır. Özellikle siyasi platformda yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda bu durum daha da net bir biçimde anlaşılmaktadır. Irak'taki ayrışma en net biçimiyle Kerkük'te vücut bulmaktadır. 2005'te Irak'ta kabul edilen anayasa'da Kerkük için bir yol haritası ortaya konga da Kerkük'te özellikle siyasi gruplar arasında bir uzlaşma kültürünün oluşmaması, hem sosyal tabanı hem de Irak'ın genel politikasını içinden çıkılmaz bir sorunları yumağına sürüklemektedir. Bugün Irak'taki siyasal süreç içerisinde tartışılan konular göz önünde bulundurulduğunda düğümün Kerkük'te olduğu görülmektedir. Kürt Bölgesi ile merkezi hükümet arasındaki iktidar mücadelesinde petrol gelirlerinin paylaşımına, peşmerge güçlerinin statüsünde federalizm uygulaması ve seçimlere kadar hemen hemen bütün siyasi konular Kerkük üzerinde kilitlenmektedir. Buradan yola çıkarak klasik tabirle "Kerkük'ün Irak'ın bir minyatürü", olarak ifade edilmesi anlam kazanmaktadır. Öte yandan Kerkük sadece Irak'taki gelişmeleri değil bölgesel ve hatta uluslararası politikayı da etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu etki kapasitesinden

en çok etkilenecek ülkelerden biri de Türkiye'dir. Nitekim Türkiye'nin Kerkük hakkındaki hassasiyetleri de üst seviyedir. Türkiye'nin Kerkük'e ilişkin hassasiyetlerinden birini de Kerkük'teki Türkmen varlığı oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin yakın komşularına yönelik etkin bir politika üretmediği dönemlerde (Türkiye Cumhuriyetin ilk 15 yıllık dönemi gibi) bile Kerkük ve bölgedeki Türkmenlere yönelik ilgi üst seviyede olmuş, Türkmenler ve Kerkük hatırd tutulmuştur. Bu noktada Kerkük'ün geçmişine ve Türk yetkililerin Kerkük'e ilişkin tarihi ziyaretlerine ışık tutmanın faydası olacağı düşünülmektedir.

Kerkük'ün Kısa Tarihi

Musul-Kerkük çevresi, ilkçağların en önemli medeniyetlerinden Asur ve Babil devletlerinin kurulduğu bölge olarak bilinmektedir. Kerkük'ün şehirleşmesinin Asurlular döneminde tamamlandığı kabul edilmektedir. İlkçağ döneminde önemli bir merkez olan Musul-Kerkük bölgesi, İslam devletleri döneminde de önemini koruyarak Emevi ve Abbasi devletlerinin belli başlı şehirleri olarak ortaya çıkmıştır.¹ Emeviler ve Abbasiler döneminde küçük bir yerleşim yeri ve henüz önem kazanmamış bir şehir olarak bilinen Kerkük, 16. Yüzyılda bölgenin Osmanlı Devleti egemenliğine geçmesiyle doğudan gelecek tehlikelere karşı koyması bakımından önemli bir savunma merkezi haline gelmiştir. Yavuz Sultan Selim tarafından 1517'de Osmanlı topraklarına katılan Musul-Kerkük bölgesinde 1920'lere kadar süren bir Türk hakimiyeti olmuştur. Musul-Kerkük bölgesi, 19. yüzyıl ortalarında petrol kaynaklarının keşfinin ardından bir anda Avrupa devletlerinin ilgi odağı haline gelmiş, 1900'lü

1991'de yaşanan Altunköprü Katliamı da Saddam döneminin diktatörce uygulamalarından başka bir acı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

yılların başında İngilizler ve Almanlar bölgede kendi hakimiyetlerini kuracak girişimlerde bulunmuşlardır. Almanya girişimini Osmanlı yönetimindeki nüfuzunu artırarak sürdürürken, İngiltere bölgedeki aşiret reislerini ayaklanmaya teşvik ederek Osmanlı yönetiminin halk üzerindeki etkisini zayıflatmaya çalışmıştır.² Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte birçok cephede mücadele eden Osmanlı, Irak'ta da İngilizlerle savaşa girmiş, önce İngiliz kuvvetleri yenilgiye uğratılsa da Irak'taki askerlerin daha zorlu mücadelenin olduğu diğer cephelere kaydırılması nedeniyle, güçsüz kalan Osmanlı ordusu karşısında İngiliz kuvvetleri kolayca ilerleyebilmiş ve 7 Mayıs 1918'de Kerkük İngiliz hakimiyetine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Mondros Mütarekesi ve Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlaması, Kerkük ve Musul'daki Türk güçlerini zayıflat-

mıştır. Anadolu topraklarında kazanılan büyük zaferlerin ardından 1922'de barış anlaşmasının imzalanması amacıyla görüşmelere başlanmış, ancak Türk temsilcilerin İngiltere ile anlaşamaması sonucu, Irak sınırı (Musul-Kerkük meselesi) tartışmaları askıya alınarak 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasının dışında bırakılmış ve konu Milletler Cemiyetinde tartışılmaya başlanmıştır. Milletler Cemiyetinde, 1924 ve 1925'te Musul-Kerkük meselesi üzerine yapılan tartışmalarda, iç problemlerini halletmeye ve sınırlarını korumaya çalışan, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti karşısında, İngilizlerin etkinliği neticesinde Türkiye'nin aleyhine karar çıkmıştır. Milletler Cemiyetinin kararları doğrultusunda Türkiye, İngilizlerle anlaşma yoluna gitmek zorunda kalmıştır. 5 Haziran 1926'da Türkiye, İngiltere ve Irak arasında imzalanan ve

Ankara Anlaşması olarak tarihe geçen “Türk-İrak Sınırı ve İyi Komşuluk Anlaşması” sonucu Türkiye, Musul vilayetini Irak’a bırakmayı kabul etmiştir. 18 maddelik anlaşmanın 14. maddesine göre, Musul ve Kerkük’e ilişkin bütün haklarından feragat eden Türkiye’nin, sadece 25 yıl süreyle Irak hükümetinin petrol gelirlerinin yüzde 10’unu alması öngörülmüştür. Irak’ta petrolün varlığı, 1902 yılında İngilizler hesabına çalışan Yeni Zelanda’lı maden mühendisi William Knox tarafından Kerkük yakınlarında keşfedilen Baba Gürgür kuyusu petrol rezervinin bulunmasıyla anlaşılmıştır. Ancak Irak’taki ilk petrol üretimi Baba Gürgür’de 1927 yılında açılan ilk kuyuyla başlamıştır. Çünkü üretilen petrolü Kerkük ve Musul çevresinden Lübnan’daki Trablus limanı ve İsrail’deki Hayfa limanı terminallerine ulaştırılacak petrol boru hatları, 1927’de tamamlanmıştır.³ 1931’de alınmaya başlanan petrol gelirlerinden yüzde 10’luk pay, 1951 yılına kadar verilmeye devam etmiş, sonra 1954’te bir ödeme daha yapılarak durdurulmuştur. Ancak bu duruma ilişkin farklı görüşler de bulunmaktadır. Genel kanı Türkiye’nin almış olduğu toplam 500 bin sterlinlik ödemeye bütün alacağının silindiği yönündedir. Öte yandan Irak’tan gelecek petrol geliri 1987’de yılına kadar bütçe kalemlerinde yer almıştır.⁴

Musul Vilayeti’nin Irak egemenliğine geçmesinin ardından Kerkük’ün vilayet statüsünde idari bir birim olmuştur. Irak’taki bütün yönetimlerin Kerkük vilayeti üzerinde uyguladıkları farklı politikalar Kerkük’ün yapısını değiştirmiştir. 1919 ile 1968 yılları arasında göç nedeniyle Kerkük’ün nüfusu 5 kat artmıştır. 1947–1957 yılları arasında Kerkük’e 39 bine yakın Kürt göçmenin yerleştiği bilinmektedir.⁵

1968’de “sosyalist Arap milliyetçiliği” söylemiyle ortaya çıkan Baas Partisi’nin Irak’taki hakim güç olmasıyla birlikte, ülkede Arap olmayan unsurlara yönelik asimilasyon kampanyaları başlamıştır. Bu doğrultuda özellikle Irak’ın kuzeyini hedef alan Baas rejimi, 1970’te yapılan Tarım Reformu Yasası’yla Türkmenlerin sahip olabilecekleri toprak büyüklüğü 300 dönümle sınırlandırılmıştır.⁶ Ancak Türkmenlere çeşitli kültürel haklar

verilmişse de bazı Türkmen köy ve kasabaları yıkılmış, bazılarının isimleri değiştirilmiştir. Türkmenler zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Yüz binlerce Arap, Türkmen bölgelerine yerleştirilmiştir. Ayrıca Türkmenlerin açık yerlerde Türkçe konuşmaları yasaklanmış ve hatta Türkçe konuşanlar cezalandırılmıştır.

Baas Partisi’nin “Araplaştırma” politikası kapsamında Kerkük için 1975 ve 2001 yılları arasında arazi ve mülkleri kamulaştırılması ve istimlak edilmesine yönelik kararlar alınmıştır. Kerkük’te şahıs arazileri devlet tarafından, 1975 tarihli 336,369, 398 ve 1381 sayılı kararlar, 1976 tarihli 53 sayılı karar, 1977 tarihli 222 sayılı karar, 1978 tarihli 974 sayılı karar, 1980 tarihli 1554 sayılı karar, 1981 tarihli 12, 126, 181, 1391 ve 183 sayılı kararlar, 1984 tarihli 730, 1081 sayılı kararlar, 2000 tarihli 117 sayılı ve 2001 tarihli 137 sayılı kararlar ile kamulaştırılmıştır. Bu kararlar çerçevesinde bazı bölgelerde Türkmen ve Kürt yerleşimciler tahliye edilip Irak’ın güney illerine göç ettirilmiştir. Kamulaştırılan yerlere ise Arap nüfus yerleştirilmiş, devlet teşviki ile konutlar inşa edilmiş, yeniden parsellenen zirai araziler Kerkük’e yerleştiren Araplar arasında paylaştırılmıştır. Bazı arazi ve mülkler ise kamu yararına kullanılacağı gerekçesi ile kamulaştırılmıştır. Ayrıca 1975’ten 1988’e kadar Beşir, Yayçı, Türkalan, Bulova, Kümbetler, Leylan, Yahyava gibi Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı köyler ya tamamen boşaltılmış ya da zirai arazilerin çoğu devlet tarafından kamulaştırılmıştır.⁷ Saddam Hüseyin döneminde de Türkmen ve Kürtlere gayrimenkul satın alma yasağı uygulanmıştır.

Öte yandan Irak Devrim Komuta Konseyi tarafından 29 Ocak 1976 tarihinde alınan kararla Kerkük vilayetinin sınırları değiştirilerek, Tuzhurmatu İlçesi yeni oluşturulan Selahattin, Altunköprü Nahiyesi Erbil, Çemçemal İlçesi Süleymaniye ve Kifri İlçesi Diyala vilayetine bağlanmıştır.

Baas rejimi ve Saddam Hüseyin döneminde Kerkük’te katliamlara varan uygulamalar yapılmıştır. 1970’li yıllarda çok sayıda Türkmen nedensiz olarak hapse atılmış, sürgün edilmiş ve

2003'ten bu yana geçen süre içerisinde Kerkük'teki etkinliğini arttıran Kürt gruplar, daha önce Türkmenlerin elinde olan Kerkük vilayet yönetimindeki 24 hizmet müdürlüğünden 23'ünü kontrol altına almış ve sadece Kerkük İl Milli Eğitim Müdürlüğü Türkmenlerin elinde kalmıştır.

idam edilmiştir. Bunun en acı örneklerinden biri 1980'de yaşananlardır. 16 Ocak 1980'de Türkmenlerin önde gelenleri tutuklanarak, hapse atılmış ve idam edilmiştir. 1991'de yaşanan Altunköprü Katliamı da Saddam döneminin diktatörece uygulamalarından başka bir acı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm yaşananlara rağmen bölge halkı ve özellikle Türkmenler kimliklerini korumayı başarabilmiştir. Bölge halkının Türkiye sevgisi ve bağlılığı da aynı düzeyde devam etmiştir. Hatta Türkmenler arasında ve Baas rejiminin de algıladığı şekilde, Türklük, Türkiye'ye bağlılıkla eş tutulmuştur. Bu nedenle Türkmenler için Türkiye hep hayallerdeki "anavatan" olarak kalmıştır. Buna karşın Türk dış politikası da hem Soğuk Savaş düzenin ideolojik kamplaşmaları hem de bölgesel konjonktürün gerekleriyle şekillenmiş, çevre ülkelerdeki soydaş bağına sahip olduğu unsurlarla yeteri kadar ilgilenememiştir. Ancak Baas rejiminin uygulamalarından korunmak amacıyla ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerle Türkiye'ye göç edenlerin sayesinde Türkiye'nin bölgeyle ilişkisi hiçbir dönemde kesilmemiştir.

1991'de Körfez Savaşının ardından Irak'ın kuzeyinde oluşturulan uçuşa yasak bölgeyle birlikte, Türkiye'nin Irak politikasında hızlı bir yükseliş görülmektedir. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde barış sağlayıcı güç olarak bulunması, Türkiye'nin bu bölgeye hakim olmasını beraberinde getirmiş ve Irak'ın kuzeyindeki politikaya yön verebilmiştir. Bu bölge Saddam Hüseyin muhalifi unsurlara bir yaşam sahası açmış ve bölgede çok sayıda siyasi parti ve sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermeye başlamıştır.

2003 Sonrası Kerkük'ün Durumu

ABD, 2003'te Irak'a girmeden önce Ankara'da yapılan toplantılar sonucu Kerkük konusunda anlaşılmalı ve ABD askerleri hariç hiçbir silahlı kuvvetin Kerkük'e girmemesi kararlaştırılmıştır. Ancak ABD'nin desteğini arkalarına alan Kürt gruplar sözlerinde durmayarak, 9 Nisan 2003'te Bağdat'ın düşmesinin hemen ardından Kerkük'e akın etmiş, tapu ve nüfus dairelerini yakmış, Kerkük müzesini talan etmiş, Türkmen mezarlıklarını yıkmıştır. 17 Mayıs 2003'te "Peşmerge Güçlerinin Yeniden Konuşlandırılması"na yönelik olarak ABD ile KDP ve KYB arasında imzalanan ve peşmerge güçlerinin "Yeşil Hat" olarak tanımlanan ve Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin sınırlarını belirten hattın dışına çıkmasına imkan tanıyan memorandum, ihtilafın fitilini ateşlemiştir. Bu memoranduma göre, peşmerge güçlerinin "teröristlerle mücadelede ABD birliklerine yardımcı olması amacıyla" 2545 KYB, 3445 KDP militanının Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala'ya yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. KDP KYB güçleri de ABD'nin yardımıyla, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin sınırları dışarısında kalan ve Kürt grupların kendilerine ait olduklarını ileri sürdükleri bölgelere konuşlanmıştır.⁸ ABD'nin yardımlarıyla peşmergelerin etkinliğini kullanarak Kerkük idaresini ele geçiren Kürt gruplar, diğer bölgeler ve çevre ülkelerden (Suriye, İran ve Türkiye başta olmak üzere) Kürtleri Kerkük'e yerleştirmiştir. 2003 yılında 830 bin olan Kerkük nüfusu Kerkük'e yapılan göçlerle birlikte 2011 yılı itibarıyla 1,5 milyona yaklaşmıştır.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 2009 yılında, 33 yıl sonra Irak'ı ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur.

2003'ten bu yana geçen süre içerisinde Kerkük'teki etkinliğini arttıran Kürt gruplar, daha önce Türkmenlerin elinde olan Kerkük vilayet yönetimindeki 24 hizmet müdürlüğünden 23'ünü kontrol altına almış ve sadece Kerkük İl Milli Eğitim Müdürlüğü Türkmenlerin elinde kalmıştır.

Kerkük İl yönetimi 2003 yılı başında ABD tarafından bir düzenlemeyle oluşturulmuştur. Kerkük'te yaşayan etnik gruplar arasında ortak yönetim paylaşımı öngörülmüş; ancak bu durum fiiliyatta Kürt grupların üstünlüğüne dönüşmüştür. ABD, Kerkük'te yaşayan her etnik gruptan 6 kişi ve Kerkük'te yaşayan halktan kendisinin seçeceği 6 tarafsız kişiyle Kerkük yönetimini oluşturmayı planlamıştır. Ancak her gruptan 6 kişi seçilmesine rağmen ABD, kendi seçeceği 6 kişinin 5'ini Kürtlerden seçmiş ve Kerkük'teki tarafsızlık bu şekilde Kürt grupların lehine bozul-

muştur. Bu çerçevede Kerkük Vilayet Meclisinde yapılan oylamalar sonucu, Kerkük valiliği ve belediye başkanlığı, Kürt gruplara geçmiştir.

2005'te yapılan seçimlerde Kerkük il yönetimindeki Kürt ağırlığı artmış ve Kerkük vilayetinin iç yönetimine ilişkin karar alma yetkisi olan 41 üyeli Vilayet Meclisindeki Kürt üye sayısı 26'ya yükselmiş, Türkmenler 9, Araplar ise 6 üyeye sahip olabilmıştır.

2005 yılında çıkarılan tartışmalı Irak Anayasasında yer alan 140. maddede Kerkük sorununa çözüm bulmak için bir süreç planlanmış ve gerekli düzenlemeler (normalleştirme ve nüfus sayımı) yapıldıktan sonra 31 Aralık 2007 tarihine kadar referandum yapılması öngörülmüştür. Bu sürecin uygulanması için bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon çalışmalarına başlamıştır. Önce normalleştirme çerçevesinden Kerkük'e Saddam

döneminde yerleştirilen ve yerlerinden edilenler belirlenerek eski yerleşim yerlerine dönmesi planlanmıştır. Ancak komisyon gerekli çalışmaları tamamlayamamış, bu nedenle Kerkük referandumu yapılamamıştır. 31 Aralık 2007'ye kadar Kerkük'te referandum yapılamaması sebebiyle 140. maddenin süresi bitmiş; yani ortadan kalkmıştır.

Bu süreç içerisinde Kerkük İl Meclisindeki Türkmen ve Arap üyeler Kerkük'ün "Kürtleştirildiği" ve haklarının çiğnendiği gerekçesiyle Kerkük İl Meclisini boykot etmiştir. Ayrıca 2003'te Irak'ı işgal etmesiyle birlikte ülkedeki sorumluluğu üzerine alan ABD, 2008 yılına gelene kadar Kerkük'teki probleme müdahale etmemiştir. Ancak;

- Kürt grupların artan talepleri,
- Kerkük sorununun Irak'taki her anlaşmazlığın çıkış noktası olması,
- Bölge ülkelerinin hassasiyetleri,
- Terör örgütü PKK tarafından Türkiye'ye yönelik Irak'ın kuzeyinden yapılan saldırıların artması ve Türkiye'nin bu tehdidi bertaraf etmedeki kararlılığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkarılan Irak'ın kuzeyine yönelik askeri müdahaleye imkan veren tezkereyle yapılan operasyonlar,
- Türkiye'nin Kerkük'e ilişkin endişelerindeki haklılığın Irak yönetimi ve Irak'taki hemen her siyasi grup tarafından görülmesi,
- Irak hükümeti ve Irak'taki tüm siyasi grupların Türkiye'ye duyduğu güvenin artması,
- Türkiye'nin Irak'ta siyasi süreçte ağırlığının artması,
- ABD'nin Irak'ta politika değişikliğine giderek, proaktif politika üretme çabası

gibi sebepler ABD yönetiminin Kerkük sorununa müdahale etmesine yol açmıştır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletlerin de Kerkük'e ilişkin bazı öneriler açıklayarak, soruna müdahale olmasıyla Kerkük meselesini uluslararası boyuta taşınmıştır.

Kerkük'ün geleneksel başkentleri olduğunu iddia eden Kürtler, kentin kendi özerk bölgelerine katılması yönünde ısrar ederken, Arap ve Türkmenler kentin merkezi hükümetin denetim-

de olmasını istemektedir. Irak'taki Kürt gruplar dışında hemen her siyasi grubun Kerkük'ün bir Irak kenti olduğu ve Irak'ta ortak bir yönetim oluşturulması gerçeğinin kabul edilmesi, başta Türkiye olmak üzere bölge devletleri ile Birleşmiş Milletler ve ABD'nin de Kerkük'e ilişkin çözüm önerilerinde uzlaşmayı istemeleri Kerkük için yeni bir süreç başlatmıştır. Birleşmiş Milletlerin Kerkük'te yaşayan gruplar (Kerkük'ün idaresinin Türkmenler, Araplar ve Kürtler arasından %32'ser oranda, Hıristiyanlara %4 oranında paylaştırılması) arasından eşit yönetim paylaşımını içeren bir öneri sunmuştur. Aynı yöndeki bir karar da Irak Parlamentosu tarafından alınmıştır. Irak Parlamentosundaki 140 milletvekilinden 127'sinin onayıyla 22 Temmuz 2008'de çıkarılan Irak Meclisleri Seçim Yasasında yer alan 24. madde de Kerkük'teki yönetimin üç ana oluşum arasında paylaşılması, üç ana oluşumun her birinin (Arap - Kürt - Türkmen) yüzde 32, Hıristiyanlara ise yüzde 4 oranında otoriteden pay verilmesi öngörülmüştür. Otoriteden kastedilenin, bir bakanlığa bağlı olan ya da olmayan tüm güvenlik ve sivil daireler olduğu belirtilmiş, bu otoriteye 3 egemen makam (Meclis Başkanı - Vali - Vali Yardımcısı), Meclis komisyonları başkanlıkları ve her kademedeki kamu görevlerinin dahil olduğu ifade edilmiştir.

Ancak Kerkük için ortaya konan bu plan da uygulanamamıştır. 2009'da Irak'ta yerel seçimler yapılmasına rağmen, Kerkük dışarıda tutulmuştur. Ancak Kerkük'teki gerginlik 2011 yılı itibarıyla üst düzeye yükselmiştir. Kentte yaşayan etnik ve dini gruplar arasında çatışmaya varan sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle mülk ve arazi anlaşmazlıkları ile ilgili sorunlar, Kerkük'teki gerginliği tetiklemektedir. Kerkük'teki sürecin daha hızlı bir şekilde ilerletilmemesi, kenti patlama noktasına getirebilir. Kerkük Mülk Anlaşmazlıkları Komisyonundaki yaklaşık 36 bin davanın sadece 5 bine yakını çözülebilmektedir. Bu komisyon 2006'da açılan davaları ancak çözüme ulaştırabilmiştir. Komisyonun önünde 6 yıllık dava dosyaları vardır. Ayrıca her geçen gün dava sayısı çoğalmaktadır. Bu nedenle işleyen bir mekanizmanın oluşturulmaması, sorunlar yumağını arttıracak niteliktedir. Özellikle Kerkük'te yerel seçimlerin eski yasa ve seçmen listeleriyle yapılması, Kerkük'teki durumun devamı anlamına gele-

cek ve Kerkük'teki gerginlik devam edecektir. Bu gelişmeler Kerkük'e ilişkin hassasiyetin artmasına yol açmıştır. Kerkük'e yönelik tek taraflı müdahalelerin bir sonuç getirmeyeceği kente ilişkin uzlaşma çabalarını arttırmıştır. Kerkük'ün özel durumu düşünüldüğünde bu kent için özel bir yasa çıkartılarak, Kerkük'teki dengenin sağlanması gerektiği değerlendirilmektedir. Kerkük'teki sorunun çözümünün ortak bir yönetimden geçtiği artık gün yüzüne çıkmıştır. Kerkük'ün tek taraflı müdahalelerle çözülemeyeceği açıktır. Hem uluslararası kamuoyu hem de Iraklı taraflar bu gerçeği kabul etmektedir. Bu gerçeği dikkate alarak davranılması gerektiği düşünülmektedir. Zira Kerkük'teki çözüm Irak'taki diğer düğümlerin çözülmesinde başat rolü oynayabilir.

Türkiye'nin Kerkük İlgisi ve Geçmişten Günümüze Kerkük Ziyaretleri

2003'te ABD'nin Irak'ı işgali sırasında, ABD askerlerinin Türkiye topraklarından Irak'a girmesine izin veren ve 1 Mart (2003) Tezkeresi olarak literatüre geçen izin belgesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmesi, Türkiye'nin Irak politikasındaki etkinliğini azaltsa da Irak'taki gelişmeler ve bölgesel politik durum Türkiye'nin elini Irak'ta yeniden güçlendirmiştir. Özellikle 2007'den sonraki süreç, Türkiye'nin bölgede ve Irak siyasetinde yükselişe geçtiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ile Irak arasındaki ziyaret trafiği son beş yılda en üst düzeye ulaşmış, 23-24 Mart 2009 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 33 yıl sonra Irak'ı ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur.

Kerkük, Türkiye'nin Irak'a ilişkin hassasiyetlerinde ilk noktalardan bir olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2003'ten sonra Kerkük üzerindeki statü sorununda aktif rol oynayan Türkiye, Kerkük'teki dengenin gözetilmesi konusundaki görüşünü açıkça her platformda dile getirilmektedir. Ancak Türkiye'nin Kerkük'e ilgisi sadece günümüz politikalarıyla sınırlı değildir. Türk yetkililer, Kerkük ve bölge halkına karşı ilgisini politika ve diplomasinin el verdiği ölçüde azami bir biçimde göstermeye çalışmıştır. Kamuoyunda çok net bilinmemekle birlikte, tarihten günü-

müze kadar pek çok Türk devlet adamı, Kerkük'ü ziyaret etmiştir. Bu noktada, Türkiye'nin Kerkük ve bölge halkına ilgisinin daha net anlaşılması amacıyla, Türk yetkililerin Kerkük'e yaptıkları ziyaretlere kısaca değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türk yetkililerin Irak kurulduğundan 2011'e kadar Kerkük'e yaptıkları ziyaretler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Irak kurulduktan sonra Kerkük'e ilk ziyaret 1937'de Sadabat Paktı'nı imzalamaya giden ve önce Pakt'ın son hazırlıkları çerçevesinde Irak'ı ziyaret eden dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve Ekonomi Bakanı Celal Bayar'ın da bulunduğu heyet tarafından yapılmıştır. Tevfik Rüştü Aras ve Celal Bayar, Sadabat Paktı imzalanmadan önce son hazırlıkları tamamlamak amacıyla Irak bir ziyaret planlamış, Musul ve Kerkük üzerinden Bağdat'a gitmeye karar vermiş ve bunun için 18 Haziran 1937'de Irak'a gitmek üzere yola çıkmışlardır. Aras ve Bayar'ın 21 Haziran 1937'de sınırdan geçerek araçlarla önce Musul sonra Kerkük'e gittikleri ve Kerkük'ten özel bir trenle Bağdat'a geçtikleri bilinmektedir. Aras ve Bayar 22 Haziran 1937'de Bağdat'a varduktan sonra yaptıkları görüşmeler ardından dönemin Irak Dışişleri Bakanı Naci El-Asil ile birlikte Sadabat Paktı'nı imzalamak üzere Tahran gitmişlerdir.⁹

- 17-28 Kasım 1954'te Irak ziyaret eden ve içerisinde Türk akademisyenlerden Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli, Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil, Prof. Dr. Behçet Sabit Erduran ve Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın bulunduğu heyet, Bağdat'tan 23 Kasım 1954'te Kerkük'e geçmiştir.

Not: Türk heyetinin 1954'te Kerkük'e yaptığı ziyarete ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- 6-12 Kasım 1955 tarihleri arasında dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Ekonomi Bakanı Nedim Paçacı ve Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoglu'nun da bulunduğu heyet, 9 Kasım 1955 tarihinde Kerkük'e giderek, petrol tesislerini incelemiş ve bilgi almıştır.

Not: 1955'te Başbakan Adnan Menderes'in Kerkük ziyaretine ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- 20-24 Ekim 1967'de dönemin Başbakan Süleyman Demirel, Irak Başbakanı General Tahir Yahya'nın daveti üzerine Irak'ı ziyaret etmiştir. 22 Ekim 1967'de Kerkük'te incelemelerde bulunan Demirel, Irak ziyareti sırasında Bağdat'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı'ndan on kişilik Türkmen heyeti ile de görüşmüştür. Heyete başkanlık yapan Emekli Albay Abdullah Abdurrahman ile Dr. Necdet Koçak, Dr. Rıza Demirci ve Adil Şerif 1980'de Saddam tarafından idam edilmiştir.

Not: Başbakan Süleyman Demirel'in 1967'de Kerkük ziyaretine ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- Demirel'den sonra, 1910 yılında Kerkük Askeri Lisesi'nde eğitim gören 5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ve beraberindeki heyet, Irak Cumhurbaşkanı General Abdüselam Arif'in daveti üzerine 27 Nisan-1 Mayıs 1968 tarihleri arasında Irak'ı ziyaret etmiştir. Ziyaret sonrasında Türkiye ve Irak'ın 1 Mayıs 1968'de yayınladığı ortak bildiri metninde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Küfe, Kerbela, Necef, Kerkük ve Musul'u da ziyaret ettiği açıklanmıştır.

Not: Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 1968'de Kerkük ziyaretine ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- 4-8 Şubat 1976'da dönemin Dışişleri Bakan İhsan Sabri Çağlayangil Irak'ı ziyaret etmiştir. Çağlayangil, Irak ziyareti kapsamında Kerkük'e de gitmiştir.¹⁰

- 27 Nisan 1976'da Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de Irak'a gidişinde Türk Kültür Bakanlığına bağlı Kerkük'teki Türk Kültür Merkezi'ni ziyaret etmiştir.

Not: Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 1976'de Kerkük ziyaretine ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- 1973'te Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı Anlaşması yapılmış, Başbakan Süleyman Demirel de 3 Ocak 1977 açılış töreni için Kerkük'e gitmiştir. Demirel'in bu ziyareti, Saddam Hüseyin rejimi yıkılana kadarki Türk yetkililer tarafından son ziyaret olmuştur.

Not: Başbakan Süleyman Demirel'in 1977'de Kerkük ziyaretine ilişkin Milliyet Gazetesi kupürü

- AK Parti Balıkesir Milletvekili Turhan Çömez ile CHP Tokat Milletvekili Orhan Ziya Diren'in de aralarında bulunduğu TBMM heyeti tarafından yapılan ve 25 Eylül 2006'da tari-

hinde başlayan üç günlük Irak ziyaretinde, Erbil ve Kerkük'te incelemelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda heyet 26 Eylül 2006'da Kerkük'e geçmiş, burada iki günlük incelemeler yapmış ve yetkililerle görüşmüştür.

Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük Ziyareti'nin Irak İç ve Dış Politikasına Yansımaları

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 1 Ağustos 2012'de Suriye'nin kuzeyinde yaşanan olayları görüşmek üzere Erbil'e gitmiş ve Bölgesel Kürt Yönetimi'nin lideri Mesut Barzani ile uzun bir görüşme yapmıştır. Aynı gün Erbil Türkmenlerinin iftar yemeğine katılmış ve ardından ertesi gün sürpriz bir şekilde Kerkük'ü ziyaret etmiştir. Davutoğlu'nun, 1976'daki dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in ziyaretinin ardından Türk yetkililer tarafından yapılan ilk ziyaret olma özelliğini taşımasının yanında son derece kritik bir dönemde yapılmış olması da önemini arttırmaktadır.

Öncelikle bu ziyaretin, Türkiye-İrak ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Irak merkezi hükümeti ile ilişkilerindeki gerginliği arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2011 yılının son döneminde Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El-Haşimi'ye yönelik terör suçlamasının ardından kırmızı bültenle aranması sonrasında Türkiye'ye sığınması ve Türkiye'nin oturma izni vermesiyle, Irak hükümeti ile ilişkilerdeki gerginlik seviyesi gittikçe yükselmiş ve hatta Irak Başbakanı Nuri El-Maliki, Türkiye'yi Irak'ın içişlerine karışmakla suçlayarak, "Türkiye'yi düşman üreten ülke" olarak nitelendirmiş, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da Maliki'ye yönelik eleştirilerde bulunmuştur.¹¹ Suriye'deki olayların ardından Türkiye'nin Suriye'deki muhalefeti desteklemesi ve Beşşar Esad rejimine karşı çıkmasıyla, Türkiye ve Irak bir kez daha karşı karşıya gelmiştir. Zira Irak hükümeti, Suriye'de olayların başladığı Mart 2011'den bu yana Beşşar Esad rejimini desteklediğini açıkça ifade etmiştir.¹² Öte yandan Türkiye'deki bazı özel şirketlerin Bölgesel Kürt Yönetimi ile petrol anlaşması yapması da Irak merkezi hükümetinin tepkisine yol açmıştır. Ancak Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük ziyareti Tür-

Ahmet Davutoğlu'nun, 1976'daki dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in ziyaretinin ardından Türk yetkililer tarafından yapılan ilk ziyaret olma özelliğini taşımasının yanında son derece kritik bir dönemde yapılmış olması da önemini arttırmaktadır.

kiye-Irak ilişkilerini neredeyse kopma noktasına getirmiştir. Irak hükümeti Türkiye'ye bir nota vermiş ve Türkiye ile ilişkilerin gözden geçirileceği açıklanmıştır. Diplomatik açıdan bakıldığında Irak tarafından oldukça ağır bir tavır alınmasına rağmen Türkiye'nin dış politikasındaki soğukkanlılığını koruduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Zira Bölgesel Kürt Yönetimi ile yapılan petrol anlaşması sonucu elde edilecek gelirin Irak merkezi hükümetine yatırılacağı ifade edilmiş ve böylece Irak'ın egemenliğine saygı duyulduğu vurgulanmıştır.¹³ Aynı şekilde Irak merkezi hükümetinden Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük ziyareti sonrasında "Ahmet Davutoğlu'nu tutuklama hakkımız var"¹⁴ gibi "aşırı ve haddi aşan" bir dille, diplomatik olmayan bir tavır takılan Irak hükümetine karşı, Türkiye, Irak politikasının esaslarına uyduğunu gösterir nitelikte bir tutum sergilemiştir. Irak Büyükelçiliğinden alınan vizeyle Irak'a gidildiğinin vurgulanması, Kerkük'ün, Erbil gibi Irak bir şehri olarak görüldüğü ve böylece itidalli politika sürdürülmeye çalışıldığı söylenebilir. Ancak Kerkük'e Bölgesel Kürt Yönetimi'nin inisiyatifi ile gidilmesi ve Kerkük ziyareti sırasında Bölgesel Kürt Yönetimine bağlı birimler tarafından lojistik destek verilmesi ve güvenliğin sağlanması, Irak merkezi hükümetinin tepkisine yol açmıştır. Bu ziyaret son derece doğru olmakla birlikte, ziyaretin yapılış yöntemi itibarıyla, Türkiye'nin Bölgesel Kürt Yönetimi ile Irak merkezi hükümeti arasındaki mücadelede bir taraf olarak algılanmasına yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu açıdan Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük ziyareti Irak iç politikası açısından değerlendirildiğinde Irak'taki dengeleri etkileyebilecek düzeyde bir

ziyaret olmuştur. Kerkük gibi etnik ve mezhepsel tansiyonun yanı sıra, Bölgesel Kürt Yönetimi ve Irak merkezi hükümeti arasındaki idari çekişmenin üst düzeyde yaşandığı vilayete yapılan ziyaret, Kerkük'teki tartışmaları yeniden alevlendirmiştir. Özellikle son dönemde Bölgesel Kürt Yönetimi ve merkezi hükümet arasındaki problemler Irak iç siyasetine yön verir konuma gelmiştir. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin yaptığı petrol anlaşmalarına Irak merkezi hükümetinden verilen tepkiler, Bölgesel Kürt Yönetimi lideri Mesut Barzani'nin, Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'yi devirme çabaları, Irak sınırlarını kontrol ve yönetme sorunu, tartışmalı bölgelerde yaşanan "askeri gerginlik" Kerkük'te de kendini göstermiştir.

8 Mayıs 2012'de Bakanlar Kurulunu Kerkük'te toplayan Irak Başbakanı Nuri El-Maliki, güç gösterisi yaparak, Kerkük'ün bir Irak şehri olduğunu ifade ederek, "küçük Irak" benzetmesinde bulunmuş ve Kerkük'teki sorunların güçle çözülebileceğini dile getirmiştir. Öte yandan Maliki'yi korumak için zırhlı ve ağır silahlı araçlarla Kerkük'e giden yaklaşık bin kişilik ordu gücünün Kerkük'te kaldığı bilinmektedir. Bunun üzerine hemen ardından Bölgesel Kürt Yönetiminden de bir heyet Kerkük'e bir ziyarette bulunarak, Kürtlerin Kerkük'e ilişkin kararlı olduğunu vurgular nitelikte görüşme ve açıklamalar yapılmıştır.¹⁵

Ancak bu durum Kerkük'teki hem siyasi hem de güvenlik dengelerini bozmuş ve Kerkük'te şiddet eylemleri yeniden yükselişe geçmiştir. Bu noktada belki de Kerkük'teki olaylardan en çok etkilenen Türkmenler de durumu yatıştırılmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Başta Irak Türkmen Cephesi olmak üzere Türkmen siyasetçiler Cum-

Irak Türkmen Cephesi'ni ziyaret eden Davutoğlu burada Irak Türkmen Cephesi yetkilileri ile bir basın açıklaması yapmıştır.

hurbaşkanlığı gibi üst düzey kademelere başvuru olarak Kerkük'teki gerginliğin düşürülmesi için müdahale talebinde bulunmuştur.

Zira Kerkük'teki gerginlik sadece siyasi olmayıp, Kerkük'teki mülk sorunları, arazi problemleri, petrol gelirlerinin paylaşımı, enerji yatırımları gibi konular da gerginlik noktaları olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim Mukteda El-Sadr'ın son günlerde yaptığı açıklamalar bunun en net göstergesi olmuştur. Mukteda El-Sadr yaptığı açıklamada, Bölgesel Kürt Yönetimi Başbakanı Neçirvan Barzani ile yaptığı görüşmeye atıfta bulunarak, Kürtlerin Kerkük'ün Kürt Bölgesine katılması yönünde bir talepleri olmadığını, sadece Kerkük'ün petrol gelirlerini istediklerini ifade ederek yeni bir gündem yaratmıştır. Hatta bir adım öteye giden Sadr, "Kürdistan'daki kardeşlerime olan saygıma rağmen, Kerkük'ün Iraklı olduğunu ve her zaman Iraklı kalacağını söylüyorum. Başka her Iraklı şehri gibi, Kürtler, Araplar, Türkmen-

ler, Sünniler ve Şiiiler birlikte yaşayacak," ifadesinde bulunarak¹⁶, Kerkük konusunda 2003'ten bu yana takındığı tavrı yinelemiştir. Irak siyasetindeki son gelişmeler ışığında bu açıklamalar dikkate alındığında Kürt Listesi ve Irakiye Listesi ile birlikte Maliki karşıtı grupta yer alan Mukteda El-Sadr'ın Kerkük tavrı nedeniyle, Maliki muhalefesinde çatlaklar oluşabileceği düşünülmektedir. Aynı şekilde Irakiye Listesi içerisinde de benzer bir durumun yaşanması muhtemeldir. Zira Irakiye Listesi içerisinde yer alan Kerküklü Sünni Arap gruplar, son dönemde Maliki'ye yakın bir tavır ortaya koymaktadır. Hatta Kerküklü Sünni Arap gruplardan yapılan açıklamalarda, Kerkük'ün Kürt Bölgesine katılmaması yönünde Maliki'ye şartlı destek verdikleri söylenmektedir. Maliki'nin son Kerkük çıkışları da bunun bir göstergesidir. Hatta Maliki, Kerkük'teki Sünni Araplara destek vermek amacıyla Kerkük'teki Irak Ordusuna bağlı 12. Tümenin komutanını

değiştirerek, Şii olan komutan yerine Sünni bir komutan atamıştır. Bu durum Irakiye'yi zayıflatabilecek niteliktedir.

Bu noktada Türkmenlerin durumu önem kazanmaktadır. Irak Türkmen Cephesi ile Irakiye Listesi içerisinde yer alan Türkmenlerin bir kısmına karşılık, bir kısım Türkmen oluşum da Maliki ile birlikte yer almaktadır. Hatta Kerkük'teki bir kısım Türkmen siyasi hareketlerin "Türkmen Koalisyonu" adı altında yeni bir oluşum kurdukları ve bu oluşum içerisinde Türkmen İslami Birliği, Türkmen Vefa Hareketi Şii gruplara yakın siyasi oluşumların yer aldığı söylenmektedir. Öte yandan halkın tavrı da burada önem kazanmaktadır. Son dönemde bölgeden edinilen bilgilere göre Kerkük'teki Türkmen halkın sadece "Kürtlerin Kerkük'teki politikalarına karşı çıktığı" gerekçeyle Maliki'ye destek verdiği söylenmektedir. Bu noktada Kerkük'teki Türkmen siyasi hareketinin tavrının hem Kerkük'teki sorunların giderilmesinde hem de Irak siyasetindeki kriz noktalarının aşılmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Ancak Kerkük'teki arazi ve mülk problemlerinin yanı sıra, Kerkük'teki güvenlik güçlerindeki dengesizlik, Kürt güçlerin varlığı, Kerkük'ün petrol gelirleri, Kerkük'te 2009'da yapılmayan ve yapılması gereken yerel seçimler gibi sorunların giderilmeden Kerkük'te çözüm aranmasının bir sonuç vermeyeceği düşünülmektedir. Bu noktada en ideal çözümünün Kerkük'te eşit oranlı bir yönetim paylaşımı olduğunu söylemek mümkündür.

Buradan hareketle Türkmenlerin durumuna değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Özellikle Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük ziyaretinin detaylarına değinmenin faydası bulunmaktadır. Ahmet Davutoğlu, Kerkük'te önce vilayet yönetimini ziyaret etmiş ve kısa bir görüşme yapmıştır. Ardından Irak Türkmen Cephesi'ni ziyaret eden Davutoğlu burada Irak Türkmen Cephesi yetkilileri ile bir basın açıklaması yapmış ve Türkmenlerin birlik beraberliğinden bahsederek, Kerkük'e fitne düşürmek isteyenlere kardeşlikle karşı çıkılması gerektiği ifadesiyle önemli bir mesaj vermiştir. Ayrıca Davutoğlu Türkmenlere Irak Türkmen Cephesi'ne sahip çıkmaları için çağrıda bulunarak, Türkiye'nin Türkmenlere olan desteği-

nin geçmişte olduğu gibi bugün de var olduğunu ve gelecekte de devam edeceğini vurgulamıştır. Diğer taraftan Ahmet Davutoğlu da 7 Ağustos 2012'de Irak Türkmen Cephesi'nden üst düzey bir heyeti ağırlamış ve iftar yemeği vermiştir. Kısa süre içerisindeki karşılıklı bu ziyaretler Türkmen stratejilerini de ön plana çıkarmaktadır. Nitekim Davutoğlu'nun Kerkük ziyaretinde bir siyasi parti olarak sadece Irak Türkmen Cephesi'ni ziyaret etmesi, hem diğer etnik ve dini gruplara hem de Türkmenlere verilen bir mesaj niteliği taşımaktadır. Daha açık bir ifade ile bu ziyaret diğer etnik ve dini gruplara Türkmenlerin Türkiye için ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğunun işareti olarak değerlendirilebileceği gibi, Türkmenlere de Irak Türkmen Cephesi vurgusu yapılmış olabilir. Davutoğlu'nun, bir kısım Türkmenler tarafından eleştirilse de Irak Türkmen Cephesi dışındaki diğer Türkmen partilerini ziyaret etmemesi, Türkiye'nin Irak Türkmen Cephesi'ne desteğini gösterir niteliktedir.

Öte yandan Davutoğlu'nun bu ziyareti, Irak'taki dengelerin yanı sıra özellikle Kerkük'teki siyasal yapıyı da ortaya çıkarır nitelikte olmuştur. Zira Davutoğlu'nun Kerkük ziyaret Türkmenler ve Kürtler tarafından olumlu karşılanırsa da Kerkük'teki Sünni Araplar tarafından oluşturulan Arap Siyasi Kitleleri tarafından çıkarılan bir bildiriyle eleştirilmiştir. Özellikle Haviceli Arapların yer aldığı bu oluşumun son dönemde Irak Başbakanı Nuri El-Maliki ile yakınlaştığı bilinmektedir. Bu doğrultuda Maliki'nin de bu ziyareti ağır bir dille eleştirmesinin ardından Arap Siyasi Kitleleri'nin de bu yönde bir bildiri çıkarması dikkat çekmektedir. Bu durum Kerkük'te bir kampaşma olarak yorumlanmaktadır. Yaklaşık son bir yıllık dönemde Kerkük'te Araplar, Türkmenleri kendilerine karşı Kürtlerle ittifak yapmakla suçlamaktadır. Özellikle Mart 2011'de Hasan Turan'ın Kerkük Vilayet Meclisi Başkanı olarak seçilmesinin ardından Araplar, Kerkük Vilayet Meclisi'ni boykot etmiş ve Türkmenlere karşı bir duruş sergilemeye başlamıştır. Bilindiği gibi 2003'ten sonra Kürt grupların Kerkük'e yönelik baskısı karşısında Türkmenler ve Araplar ortak bir tavır sergilemiş, özellikle uzun süre Kerkük vilayet yönetimi boykot edilmiştir. Ancak

son birkaç yıl içerisinde hem Türkiye'nin Kürt gruplarla geliştirdiği ilişkiler hem Kürt grupların yaklaşımındaki değişim hem de Türkmenlerden bir kısmının pragmatik politika üretme çabası Türkmen-Kürt yakınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim 2012 yılı başında Irak Türkmen Cephesi Erbil İl Başkanlığını yeniden açarken, KDP'nin 2011 Aralık ayında yaptığı kurtuya Irak Türkmen Cephesi davet edilmiş ve karşılıklı ilişkiler artmıştır.

Sonuç Yerine: Türkmen Stratejileri

Bu noktada önümüzdeki dönemde 2013'te yerel seçimler ve 2014'te de genel seçimlerin yapılması planlanan Irak'ta, Türkmenlerin nasıl bir strateji izleyebileceğine yönelik tartışmalar yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Zira özellikle Şii Türkmen partilerinin bir araya gelerek seçim hazırlıkları yapmak üzere bir koalisyon oluşturdukları bilinmektedir. Ancak özellikle genel Türkmen stratejisinin muğlak bir konu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Irak'ta yerel ve genel seçimlerin yapısı ve sistemi farklı olması dolayısıyla her seçime özgü stratejilerin hazırlanmasının uygun olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden pragmatik ve rasyonel bir siyasetin hazırlanması ve Türkmenlerin maksimum çıkarının korunması buradaki ilk hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkmenler daha önceki seçimlerde farklı seçim stratejileri izleseler de ana eksenin Kürt gruplara karşıtlık olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak burada önemli olan faktörün hedef üzerinde dönemsel değişiklik ve konjonktüre uygun politika stratejilerinin hazırlanması olduğu değerlendirilmektedir. Zira 2010 seçimlerinden sonra Irak'taki siyasetin normalleşmeye başladığı ve etnik/dini siyasetin bir nebze olsun ötesine geçilerek, çıkar odaklı siyasetin takip edildiği söylenebilir. Özellikle bir dönem çatışma noktasına gelen Musul'daki Nuceyfi grubu ile Kürtlerin anlaşması buna verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Musul Vilayet Yönetimini elinde bulunduran Nuceyfi grubu, Kürt gruplarla anlaşmaları sonucunda Musul'un Kürtlerin hakimiyetindeki bölgelere de etki edebilmektedir. Burada karşılıklı bir "siyasi ticaret"ten bahsetmek mümkündür.

İşte bu siyasetin artık Türkmenler için de var olması gerektiği düşünülmektedir. Artık siyaset bilimi açısından klasik bir söylem haline gelen "siyasette ne sürekli dost ne de düşman vardır" cümlesi Irak için hayat bulmaya başlamıştır. Bu yüzden kazanımları maksimize etmek açısından değer ve önceliklerden ödün vermeden politika çizilmesi oldukça önemlidir. Örneğin Türkmenlerin son dönemde Kerkük'te Kürtler ile olan ilişkilerindeki normalleşme dikkat çekmektedir. Bu normalleşmenin bir ileri aşamaya taşınıp taşınmayacağı Türkmenlerin Kerkük'teki kaderini belirleyebilir. Öncelikle Türkmenlerin Kerkük için ne istediğinin belirlenmesi, uygulanacak stratejiler açısından önemlidir. Bu noktada, Kerkük'ün hiçbir bölgeye bağlanmaması, Türkmenlerin vilayet yönetiminden eşit pay alması, gasp edilmiş Türkmen mülk ve arazilerinin Türkmenlere geri verilmesi gibi kırmızıçizgiler korunarak yapılacak ittifaklar Türkmenlerin çıkarlarını maksimize edecektir. Bu yüzden Türkmenlerin çıkarlarını en üst seviyede koruyacağı ittifakı hesaplaması yerinde olacaktır. Tarihsel travmaların kalıpları içerisinde kalarak siyaset üretmenin artık Türkmenlere fayda sağlamayacağı düşünülmektedir. Bu yüzden milli değerler korunarak, eğer Türkmenlerin çıkarlarını en üst düzeyde sağlayacaksa, Kürt gruplarla bile ittifak düşünülebilir. Burada Türkmen siyasetçilerin Kürt gruplarla müzakere yapmasını "Türkmen millete ihanet" olarak lanse edecek taraflar olabilir. Ancak burada yapılan milliyetçilik olmayacaktır. Çünkü amaç "Türkmen milletinin çıkarlarını en üst seviyeye taşımak"tır. Bu nedenle eğer Türkmenlere fayda sağlayacaksa, -örneğin Kerkük'te yapılacak yerel seçimlerde- Kürt gruplarla ittifak yapılabilir. Politika çizerken realiteyi de hesaba katmak gerekmektedir. Bozulan denge içerisinde, bunu haksız bir biçimde zorla gerçekleştirmiş olsalar bile Kerkük'teki Kürt grupların ağırlığı aşıkardır. Bu durum Kerkük'te yapılacak olası yerel seçimlerde Kürt gruplarla, temel milli değer ve hassasiyetlerden ödün vermeden yapılacak ittifak Türkmenlere fayda sağlayabilir. Diğer bir seçenek olarak Araplarla yapılacak ittifakın da Türkmenlere fayda sağlayabilir. Diğer bir seçenek olarak Arapların Kerkük vilayet yönetiminde (il hizmet müdürlükleri dahil) hiçbir ağırlığı yoktur.

Bu yüzden özellikle çoğu Arapların elinde olan Türkmen arazileri konusunda pazarlığa gidilebilir. Hatta Türkmenler daha stratejik davranarak Kürt ve Arap grupların tamamı olmasa bile, en azından bir kısmıyla ortak bir liste çıkararak hareket edebilir. Böylece Arap ve Kürtlerin gücü kırılırken, Türkmenler bundan fayda sağlayabilir. Zira bunun olasılığı düşük olsa bile Irak'taki siyasi çekişme içerisinde özellikle Kürt partiler arasında problemler yaşandığı bilinmektedir. Bölgesel Kürt Yönetimi ve Irak merkezi hükümet çekişmesinde, Barzani'nin çok fazla güçlenmesini istemeyen grupların Maliki ile birlikte hareket ettiği söylenmektedir. Buradan hareketle Türkmenlerin de bunu avantaja dönüştürebileceği söylenebilir. Örneğin, Irak Türkmen Cephesi'nin öncülüğünde Türkmenlerin Irak siyasetindeki istikrarsızlık ve boşluğu değerlendirerek parlamentoda Türkmenler için sağladığı kazanımlar son derece önemlidir.

Sonuç olarak Türkmenlerin hedefinin Türkmen ulusal çıkarlarının en üst seviyede elde edilmesi ve korunmasını sağlamak olduğu düşünülmektedir. Bu hedefe hangi gruplarla işbirliği yaparak elde ediliyorsa o grubun seçilmesi önemlidir. Ancak burada tek taraflı cepheleşmelerin Türkmenlere fayda sağlamayacağını da belirtmek gerekmektedir. Bununla birlikte Kürtlerle olduğu gibi tarihsel sorunların arkasından bakarak hareket edilmesinin de Türkmenlere fayda sağlamayacağı değerlendirilmektedir. Burada ifade edilmek istenen Türkmenlerin tarihlerini ya da milli geçmişini unutmaması veya göz ardı etmesi değildir. Milletler tarihi ve milli bakıyeleri ile ayakta durur ve bunların ilelebet korunması için mücadele ederler. Bunlar akılda tutularak, ilelebet milli kimliğin korunması için, duygusal siyasetin önüne geçilerek, rasyonel ve pragmatik stratejilerin Türkmenleri başarıya ulaştıracağı düşünülmektedir.

0

DİPNOTLAR

- 1 "Musul ve Kerkük'ün Kısa Tarihi", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/230733.asp>, Erişim: 23 Şubat 2011.
- 2 A.g.m.
- 3 Prof .Dr. Hayati Doğanay - Yrd.Doç.Dr. Selçuk Hayli, "Irak'ın Başlıca Coğrafi Özellikleri Ve Petrol Yatakları", http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_299/299_19111.pdf, Erişim: 24 Şubat 2011.
- 4 Hikmet Uluğbay, "Kurtuluş Savaşımıza Petrol Boyutundan Bakış ve Günümüze Uzanan Süreçte Petropolitik", http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=90, Erişim 24 Şubat 2011.
- 5 Dr. Mustafa Ziya, Global Strateji Enstitüsü Tarafından 15 Ocak 2007'de düzenlenen "Kerkük 2007 Konferansı" Tutanakları.
- 6 Hasan YILMAZ, "Irak'ın Gizlenen Gerçeği: Türkmenler", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı. 37, (Mayıs 2003), s.24.
- 7 Ayrıntılı bilgi için bkz. Nebahat Tanrıverdi O – Sercan Doğan, "Kerkük'te Mülk Anlaşmazlıkları: Saha Araştırmasına Dayalı Bir Çalışma", ORSAM Rapor No: 30, Şubat 2011.
- 8 Crisis Group Report, "Iraq and Kurds: Trouble Along The Trigger Line", Middle East Report No: 88, 8 Temmuz 2009, s. 11.
- 9 Bilal N. Şimşir, *Türk-Irak İlişkilerinde Türkmenler*, Eylül 2004, s. 99-101.
- 10 Şimşir, *Türk-Irak...*, s. 580.
- 11 <http://www.ntvmsnbc.com/id/25342158/>, Erişim: 26 Ağustos 2012.
- 12 <http://www.npr.org/2012/07/26/157444004/fallout-from-syrian-conflict-lands-in-iraq-lebanon>, Erişim: 26 Ağustos 2012.
- 13 <http://www.moralhaber.net/yerel-haber/guncel/bakan-yildiz-irakla-enerji-acisindan-iliskilerimiz-gayet-seviyeli/>, Erişim: 26 Ağustos 2012.
- 14 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1096025&CategoryID=81>, Erişim: 26 Ağustos 2012.
- 15 Özdemir Hürmüzlü, "Türkmenlerin Açısından Maliki'nin Kerkük Ziyareti", <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.asp?page=article&id=24761>, Erişim: 26 Ağustos 2012.
- 16 <http://kirkuknow.com/turkmen/index.php/2012/06/el-sedir-kerkuk-iraklidir-kurtleri-ise-onu-kurdistanabaglamasini-istemiyor/>, Erişim: 22 Haziran 2012.